

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

**Πρόγραμμα επικαιροποίησης γνώσεων αποφοίτων ΔΕΙ στην
“οργάνωση, διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων και στην προώθηση
τουριστικών προορισμών”**

15^Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

**«Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»**

Συγγραφική Ομάδα:

Δρ. Τσάρτας Πάρις, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δρ. Μοίρα Πολυξένη, Καθηγήτρια Τ.Ε.Ι. Πειραιά

Δρ. Λαγός Δημήτριος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Δρ. Σταμπουλής Γεώργιος, Λέκτορας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Δρ. Μπάρλας Αχιλλέας, Διδάσκων με Π.Δ. 407/80 Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

2014

Εισαγωγή

Θα παρουσιαστούν με συνοπτικό τρόπο τα χαρακτηριστικά της οργάνωσης του μαζικού τουρισμού σε σύγκριση με αυτά των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που εμφανίζονται σε διεθνές και ελληνικό επίπεδο. Αναλύεται η κατηγοριοποίηση και οι τύποι των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και οι αντίστοιχες επιχειρήσεις και μορφές επιχειρηματικότητας που τις προσδιορίζουν. Τέλος, γίνεται αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο που ρυθμίζει τη λειτουργία τους στην Ελλάδα.

Σκοπός

Σκοπός της Συνεδρίας είναι:

- ◆ Να γνωρίσουν οι επιμορφούμενοι τις σημαντικότερες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους.
- ◆ Να κατανοήσουν την ιδιαίτερη επιχειρηματικότητα που απαιτεί η ανάπτυξη αυτών των μορφών τουριστικής επιχειρηματικής δράσης.
- ◆ Να γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο που ρυθμίζει την άσκησή τους στην Ελλάδα

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Με την ολοκλήρωση της συνεδρίας οι επιμορφούμενοι θα είναι σε θέση να διακρίνουν τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού που εμφανίζονται διεθνώς, να κατανοούν τις ιδιαιτερότητες του τουριστικού προϊόντος των μορφών αυτών τουρισμού και να γνωρίζουν και να αξιοποιούν το τυχόν υπάρχον θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξής τους.

Λέξεις κλειδιά: Τουρισμός, τουριστικές επιχειρήσεις, ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

**ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή
2. Η αναζήτηση του «εναλλακτικού»
3. Η οργάνωση των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού
4. Η εμπειριοκρατική προσέγγιση του τουρισμού
5. Η κατηγοριοποίηση των μορφών τουρισμού
6. Τύποι και Θεσμικό πλαίσιο ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα
 - 6.1. Αλιευτικός Τουρισμός
 - 6.2. Τουρισμός υγείας -Ιαματικός τουρισμός
 - 6.3. Αγροτικός τουρισμός / Αγροτουρισμός / Τουρισμός υπαίθρου / Οινοτουρισμός
 - 6.4. Χιονοδρομικός τουρισμός
 - 6.5. Συνεδριακός τουρισμός
 - 6.6. Αθλητικός τουρισμός
 - 6.7. Θαλάσσιος τουρισμός
 - 6.8. Καταδυτικός τουρισμός
 - 6.9. Ιατρικός τουρισμός
 - 6.10. Άλλες μορφές

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1. Εισαγωγή

Η τεράστια τουριστική ανάπτυξη που σημειώθηκε την περίοδο 1960-1980 βασίσθηκε κατ' εξοχήν στη ζήτηση για τουρισμό διακοπών, και σε μικρότερο βαθμό στη ζήτηση για ταξίδια για επαγγελματικούς λόγους. Η σημαντική αυτή αύξηση της ζήτησης καθόρισε και την πολιτική ανάπτυξης του τουρισμού από χώρες ή περιοχές που διέθεταν τους κατάλληλους/ζητούμενους τουριστικούς πόρους δηλ. θάλασσα, πολιτισμό, κλιματικές συνθήκες κ.λπ. ώστε να ανταποκριθούν στη ζήτηση. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώθηκαν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και παράμετροι επιρροής της ζήτησης του παγκόσμιου τουρισμού αλλά και ανάλογα χαρακτηριστικά στη ανάπτυξη και οργάνωση των υποδομών προσφοράς.

Τα κυριότερα από αυτά τα χαρακτηριστικά αφορούν τη ζήτηση, τα μαζικά οργανωμένα ταξίδια από tour operators και, όσον αφορά την προσφορά, το πρότυπο οργάνωσης τουριστικών θέρετρων το οποίο χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό καταλυμάτων διαφορετικών τύπων και προδιαγραφών (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, κ.λπ.).

Με αυτό τον τρόπο διαμορφώθηκε ένας σχεδόν πανομοιότυπος τύπος ζήτησης αλλά και προσφοράς, που προσαρμόζονται σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Η αποδοχή ότι ο τουρισμός οδηγεί σε αύξηση των εισοδημάτων, σε οικονομική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη τον καθιστά ιδιαίτερα επιθυμητή δραστηριότητα. Επιπρόσθετα, το ταξίδι για διακοπές, έχει αποκτήσει «συμβολικό» χαρακτήρα και ένδειξη κοινωνικής ανόδου και κύρους.

Μετά το 1980 παρατηρείται μια μεταβολή στα προσφερόμενα προϊόντα του τουρισμού, που οφείλεται τόσο στο γεγονός ότι ο τουρισμός/διακοπές αποτελεί πλέον ανάγκη όλων και κατακτημένο δικαίωμα, αλλά και στο ότι ήδη έχει αρχίσει να αποκτάται μια «τουριστική παιδεία» λόγω της επέκτασης των ταξιδιών, της διεύρυνσης των προορισμών και της δημιουργίας «έμπειρων» ταξιδιωτών. Ο

καταναλωτής αρχίζει να αναζητά νέα προϊόντα που προστίθενται στα ήδη υπάρχοντα προϊόντα, όπως ο εκθεσιακός τουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός κ.λπ. Καταγράφεται μια σημαντική αύξηση της ζήτησης νέων μορφών τουρισμού και παράλληλα συνεχής εξειδίκευση και τμηματοποίηση των υποδομών και υπηρεσιών τους και η διαμόρφωσή τους ως εξειδικευμένων προϊόντων με ειδική προσφορά και ζήτηση. Έτσι διαμορφώνονται οι ονομαζόμενες «ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού» που αποδίδονται και ως «Alternative forms of tourism» ή «Special Interest Tourism» (τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων).

Οι ειδικές και εναλλακτικές αυτές μορφές τουρισμού, αποτελούν «νέα προϊόντα», παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλομορφία και παρουσιάζουν μεγάλη ζήτηση αλλά και διαθέτουν αντίστοιχα ανεπτυγμένες ειδικές υποδομές και υπηρεσίες για τους τουρίστες. Η εξειδίκευση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού οφείλεται στα ειδικά χαρακτηριστικά τόσο της προσφοράς όσο και της ζήτησης. Επιπρόσθετα σημαντικό ρόλο, και γι' αυτό το λόγο εξετάζονται χωριστά, αποτελούν τα ειδικά κίνητρα των ταξιδιωτών, τα οποία αναφέρονται τόσο στο σύνολο του τρόπου διοργάνωσης του τουριστικού πακέτου/των διακοπών, όσο και στις επιμέρους δραστηριότητες που ζητούνται στον τόπο υποδοχής.

2. Η αναζήτηση του «εναλλακτικού»

Τις δεκαετίες του 1970 και 1980 με την εμφάνιση κινήματων για την προστασία του περιβάλλοντος επηρεάστηκε ανάλογα και η ζήτηση για τουριστικά ταξίδια. Κεντρικό ζήτημα υπήρξε η προστασία του περιβάλλοντος μέσα από ένα διαφορετικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης.

Στις αρχές του 21ου αιώνα η ύπαρξη ενός καθαρού και υγιούς περιβάλλοντος αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέρος της ποιότητας ζωής και της ευημερίας. Η ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων και η προστασία του οικοσυστήματος παράλληλα με την οικονομική ευημερία και την ισόρροπη κοινωνική ανάπτυξη αποτελούν βασική προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη. Στην αειφόρο ανάπτυξη, που ασφαλώς είναι κάτι περισσότερο από καθαρό περιβάλλον, λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές και οι οικονομικές επιπτώσεις της περιβαλλοντικής δράσης. Σύμφωνα με

την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί μια διαδικασία αλλαγής που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διατήρηση των διαθέσιμων πόρων κάθε περιοχής με σεβασμό στις ανάγκες των μελλοντικών γενεών. Με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη του τουρισμού τα κράτη αναπτύσσουν διάφορες πολιτικές. Οι πολιτικές αυτές προσεγγίζουν την τουριστική ανάπτυξη ως οικολογικά αποδεκτή, οικονομικά βιώσιμη, και κοινωνικά και ηθικά δίκαιη για τις τοπικές κοινωνίες. Με αυτό τον τρόπο ο τουρισμός γίνεται μέρος του φυσικού, πολιτιστικού και ανθρώπινου περιβάλλοντος, με σεβασμό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου υποδοχής. Η βιώσιμη ανάπτυξη επιτυγχάνεται με την εναρμόνιση του περιβάλλοντος και των τουριστικών δραστηριοτήτων. Καθώς ο τουριστικός τομέας έχει καθοριστική συμβολή στην εθνική οικονομία, η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον εναλλακτικό τουρισμό που βασίζεται στην ορθολογική αξιοποίηση και προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ανάγεται στη Συνδιάσκεψη για το περιβάλλον (Στοκχόλμη, 1972), στη Διακήρυξη της Μανίλας για τον τουρισμό (1980), στην έκθεση Brundtland «Our Common Future» και στη διάσκεψη στο Ρίο ντε Τζανέιρο.

Στην Agenda 21 αποτυπώθηκε η αντίληψη για τη συμφιλίωση της περιβαλλοντικής προστασίας, της οικονομικής ανάπτυξης και του αγώνα κατά της φτώχειας με βιώσιμο τρόπο. Στις διατάξεις της Agenda 21, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην ανάγκη ανάπτυξης περιβαλλοντικά συμβατών δραστηριοτήτων αναψυχής και τουρισμού και αφιερώνεται ιδιαίτερο τμήμα στην ενίσχυση του ρόλου των ΜΚΟ στο σχεδιασμό της βιώσιμης ανάπτυξης. Τονίζεται η ανεξαρτησία, η εμπειρία, η εξειδίκευση και η ικανότητα των ΜΚΟ στους τομείς που δραστηριοποιούνται ως ουσιαστικά στοιχεία της δράσης τους. Επίσης επισημαίνεται η ανάγκη αναθεώρησης του νομικού πλαισίου των κρατών ώστε να επιτρέπεται η συμμετοχή των ΜΚΟ στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής, λήψης αποφάσεων και υλοποίησης πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στο Παγκόσμιο Συνέδριο Τουρισμού (Lanzarote, 1995) τέθηκαν οι αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Ο βασικός πυρήνας των αρχών του συνεδρίου στο Lanzarote εστιάζεται στη φιλική προς το περιβάλλον τουριστική ανάπτυξη που είναι οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη για τις τοπικές κοινωνίες, στην ανάληψη

κοινής και συντονισμένης δράσης όλων των φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και στη διεύρυνση των ευκαιριών για τις τοπικές κοινωνίες μέσα από την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων.

Σημαντικές υπήρξαν και οι αρχές που διατυπώθηκαν στο Διεθνές Συνέδριο για το Περιβάλλον & τη Βιοποικιλότητα (Βερολίνο, 1997). Στα πλαίσια του συνεδρίου οι υπουργοί τουρισμού συμφώνησαν σε γενικές και ειδικές αρχές του βιώσιμου τουρισμού. Μπορούμε να πούμε ότι οι αρχές αυτές έθεσαν το πλαίσιο ανάπτυξης μορφών τουρισμού, πέρα από το πλαίσιο της μαζικότητας.

Έτσι οι γενικές αρχές προβλέπουν ότι:

1. Οι τουριστικές δραστηριότητες πρέπει να είναι περιβαλλοντικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά βιώσιμες.
2. Απαιτείται η προώθηση τουριστικών δραστηριοτήτων που άμεσα ή έμμεσα, συμβάλλουν στη προστασία της φύσης και της βιολογικής ποικιλομορφίας και οι οποίες ωφελούν τις τοπικές κοινότητες.
3. Είναι αναγκαία η ανάληψη αναγκαίων μέτρων για την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας ως πηγής τουρ. δραστηριοτήτων και η αποφυγή πρόσθετων επιβαρύνσεων σε φυσικά περιβάλλοντα στα οποία ήδη ασκούνται πιέσεις από τον τουρισμό.
4. Επιβάλλεται η λήψη μέτρων με βάση την αρχή της πρόληψης με σκοπό την ελαχιστοποίηση των ζημιών που προκλήθηκαν από τον τουρισμό στην βιολογική ποικιλότητα.
5. Προτείνεται η προώθηση τουριστικών δραστηριοτήτων που κάνουν χρήση τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον για εξοικονόμηση νερού, ενέργειας, πρόληψη ρύπανσης, επεξεργασία λυμάτων, ανακύκλωση κ.λπ.
6. Αναγνωρίζονται ευθύνες από όλα τα μέρη (κυβερνήσεις, διεθνείς φορείς, ιδιωτικό τομέα και περιβαλλοντικές ομάδες) για ανάπτυξη βιώσιμων μορφών τουρισμού.
7. Προβλέπεται η ανάπτυξη σχετικών πολιτικών & νομοθεσίας και η ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα για υιοθέτηση κωδίκων αρχών για βιώσιμο τουρισμό.
8. Τονίζεται η ανάγκη συνεργασίας σε τοπικό, εθνικό & διεθνές επίπεδο.

9. Τονίζεται η ανάγκη ανάπτυξης κριτηρίων & εννοιών βιώσιμου τουρισμού και ενσωμάτωσή τους στην τουρ. εκπαίδευση και κατάρτιση. Παράλληλα τονίζεται η ανάγκη ενημέρωσης του κοινού
10. Οι Ειδικές αρχές αναφέρονται στην:
 - a. Ανάγκη ανάπτυξης καινοτόμων τουριστικών δραστηριοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις στα οικοσυστήματα και τη βιοποικιλότητα.
 - b. Συνεργασία (τεχνική & επιστημονική) των δημόσιων & ιδιωτικών φορέων για την θέσπιση κριτηρίων μέτρησης των επιπτώσεων του τουρισμού.
 - c. Εκ των προτέρων εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων τουρ. δραστηριοτήτων (κατά το σχεδιασμό, την πραγματοποίηση έργων τουριστικής υποδομής κ.λπ.)
11. Σχεδιασμός τουριστικών δραστηριοτήτων με στόχο την ενσωμάτωση στις κοινωνικο-οικονομικές πολιτιστικές και περιβαλλοντικές πτυχές σε όλα τα επίπεδα.
12. Ο τουρισμός πρέπει να βασίζεται σε περιβαλλοντικά φιλικές μεταφορικές υποδομές. Ανάγκη μείωσης αρνητικών επιπτώσεων των μεταφορών στο περιβάλλον, ιδιαίτερα σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές.
13. Πραγματοποίηση αθλητικών και υπαιθρίων δραστηριοτήτων (κυνήγι και αλιεία αναψυχής) σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές με τήρηση ισχυουσών ρυθμίσεων σχετικά διατήρηση και την αειφόρο χρήση των ειδών.
14. Ειδική μέριμνα για την πώληση ζώων, φυτών & προϊόντων τους, ως αναμνηστικών με τήρηση εθνικής νομοθεσίας και διεθνών συμφωνιών με σκοπό την προστασία τους.
15. Απαγόρευση τουρ. δραστηριοτήτων σε οικολογικά και πολιτιστικά ευαίσθητες περιοχές. Αποφυγή δραστηριοτήτων μαζικού τουρισμού. Προσοχή στην υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας
16. Λήψη απαραίτητων μέτρων για εξασφάλιση άσκησης αειφόρων μορφών τουρισμού σε παράκτιες περιοχές, ιδιαίτερα σε οικολογικά ευαίσθητες ζώνες όπως μικρά νησιά, κοραλλιογενείς υφάλους, παράκτια ύδατα, ακτές, υγρότοπους, αμμόλοφους κ.λπ.
17. Ανάλογα λήψη μέτρων για οικολογικά ευαίσθητες ορεινές περιοχές.
18. Ανάλυση προσπαθειών, σε όλες τις περιοχές όπου το φυσικό περιβάλλον είναι ποικιλόμορφο, ευάλωτο και ελκυστικό για διατήρηση και προστασία. Ιδιαίτερη

έμφαση να δοθεί σε δασικές εκτάσεις, υδάτινα οικοσυστήματα, περιοχές με ιδιαίτερο κάλλος και στα αρκτικά και ανταρκτικά οικοσυστήματα.

Η εναλλακτικότητα λοιπόν εμφανίζεται ως το αντίδοτο στη μαζικότητα. Το εναλλακτικό σημαίνει περισσότερο αυτόνομος και μη μαζικός τρόπος οργάνωσης του ταξιδιού/διακοπών, μεγαλύτερη ελευθερία – συμμετοχή των τουριστών/πελατών, σεβασμό στις τοπικές κοινωνίες και στα ιδιαίτερα κοινωνικά, πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους, στην ουσιαστική επικοινωνία τουριστών και ντόπιων, στην ουσιαστική γνωριμία με την τοπική κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον των τόπων υποδοχής.

3. Η οργάνωση των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.

Η ανάπτυξη του Μαζικού Τουρισμού βασίσθηκε σε ένα σύνθετο πακέτο υπηρεσιών και δραστηριοτήτων που επέτρεπαν την τυποποίηση του προϊόντος και τη μαζική του προώθηση και πώληση στο καταναλωτικό κοινό.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της οργάνωσης του μαζικού τουρισμού απεικονίζονται στο σχήμα 1 στήλη 1.

Οι επιδράσεις του μαζικού τουρισμού στους τόπους υποδοχής ήταν σε μεγάλο βαθμό αρνητικές, λόγω της έλλειψης προγραμματισμού, της κατασκευής μεγάλης κλίμακας υποδομών (ξενοδοχεία, λιμάνια, αεροδρόμια, οδικά δίκτυα, αθλητικά κέντρα κ.λπ.) για την εξυπηρέτηση του μεγάλου αριθμού τουριστών, της υποτίμησης του περιβαλλοντικού κόστους, των συνακόλουθων συγκρούσεων γης, των αυξήσεων των τιμών στις τουριστικές περιοχές, του ισχυρού ρόλου των tour operators κ.λπ. Παράλληλα η μαζικότητα ακολουθείται από υπερβάσεις της φέρουσας ικανότητας, άσκηση πιέσεων στο φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό περιβάλλον, και εποχικότητα. Έντονη είναι επίσης η εμπορευματοποίηση της τουριστικής εμπειρίας.

Αντίθετα τα χαρακτηριστικά της **οργάνωσης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού** είναι διαφορετικά. (σχήμα 1, στήλη 2).

Παρατηρούμε ότι οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού διαφοροποιούνται όσον αφορά την οργάνωσή τους αρχικά από το γεγονός ότι α) στο σχεδιασμό και την

εκτέλεση του ταξιδιού, αλλά και των διαφόρων φάσεων αυτού εμπλέκονται περισσότεροι φορείς, β) ότι ο ταξιδιώτης «αυτονομείται» καθώς έχει τη δυνατότητα να εμπλακεί άμεσα στο σχεδιασμό και ουσιαστικά στις επιλογές (μετακίνηση, διαμονή, διατροφή, περιήγηση, ξενάγηση, χρόνος παραμονής στον τόπο κ.λπ.). Το στοιχείο αυτό επηρεάζει άμεσα και τον τρόπο διαμόρφωσης και διάθεσης των προϊόντων αυτών.

Παράλληλα διαφοροποιούνται και τα χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος καθώς επικρατούν στοιχεία αειφορίας, οι υποδομές εντάσσονται στην τοπική κλίμακα, οι τουρίστες ταξιδεύουν έχοντας ποικίλα και διαφορετικά κίνητρα, ο τρόπος διακοπών είναι περισσότερο ενεργητικός, σε αντίθεση με τις παθητικές διακοπές των 3S (sea, sun and sand), συχνά αναπτύσσεται σε τοπικό επίπεδο ένα «πλέγμα» δραστηριοτήτων (εναλλακτικές μορφές όπως πολιτιστικός, θρησκευτικός, αγροτουρισμός κ.λπ. ή οικοτουρισμός, αθλητικός, φύσης κ.λπ.), παρατηρείται μια σύνδεση του τόπου με το φυσικό περιβάλλον, υπάρχει μεγάλη ποικιλία επιλογών όλο το χρόνο, γεγονός που οδηγεί σε καταπολέμηση της εποχικότητας και γενικά υπάρχει τάση αναζήτησης αυθεντικών εμπειριών. Παράλληλα οι παραπάνω αλλαγές στον τρόπο και στις επιλογές ταξιδιού επιτρέπουν μια «αυτονομία» τόσο στις επιχειρήσεις (οργάνωση, λειτουργία, σχεδιασμό προϊόντων κ.λπ.), όσο και στους τουρίστες. Δηλαδή υπάρχει σημαντικός βαθμός ελευθερίας και δυνατότητα άμεσης ή έμμεσης συμμετοχής του ίδιου του ταξιδιώτη-τουρίστα στο σχεδιασμό του τουριστικού προϊόντος. Επίσης η οργάνωση δεν αποτελεί υπόθεση αποκλειστικά και μόνο των tour operators και των τουρ. γραφείων καθώς πλέον ο τουρίστας, χάρη και στη βοήθεια του διαδικτύου μπορεί να παρεμβαίνει, να σχεδιάζει και τελικά να διαμορφώνει μόνος τις επιλογές του. Γενικά οι ταξιδιώτες αναζητούν ποιοτικές ταξιδιωτικές εμπειρίες, γεγονός που επηρεάζει τις τουριστικές τους επιλογές.

ΣΧΗΜΑ 1. Σύγκριση χαρακτηριστικών της οργάνωσης του μαζικού και του εναλλακτικού τουρισμού

	1. ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	2. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
1.	Τουριστικός προορισμός	Τουριστικός προορισμός

2.	Οργανωμένη μετακίνηση από και προς τον προορισμό	Οργανωμένη μετακίνηση από και προς τον προορισμό ή αυτόνομη μετακίνηση
3.	Δημιουργία-πώληση από Tour operator	Δημιουργία-πώληση από Tour Operator ή από άλλους φορείς & επιχειρήσεις
4.	Οργάνωση της τουρ. δραστηριότητας από τουρ. γραφείο	Οργάνωση της τουρ. δραστηριότητας από τουρ. γραφείο ή αυτόνομη οργάνωση
5.	Οργανωμένες πρόσθετες υπηρεσίες στον προορισμό (π.χ. εκδρομές, ξενάγηση, κ.λπ.)	Πρόσθετες υπηρεσίες (οργανωμένες αυτόνομα ή μη) στον προορισμό (π.χ. εκδρομές, ξενάγηση, κ.λπ.)
6.	Οργανωμένη μετακίνηση από και προς τον τόπο προορισμού	Οργανωμένη ή αυτόνομη μετακίνηση από και προς τον τόπο προορισμού
7.	Οργανωμένη διαμονή σε κατάλυμα	Οργανωμένη ή αυτόνομη διαμονή σε κατάλυμα
8.	Οργανωμένες επισιτιστικές υπηρεσίες	Οργανωμένες ή αυτόνομες επισιτιστικές υπηρεσίες

Προσαρμογή από : Κοκκώσης – Τσάρτας & Γκρίμπα, 2011:101-104

παράδειγμα 1: ταξίδι μαζικού τουρισμού

Αγορά έτοιμου/οργανωμένου πακέτου από τουριστικό γραφείο

Συμμετοχή στο ταξίδι με ομάδα ταξιδιωτών

Εμπορευματοποίηση εμπειρίας (επίσκεψη σε προεπιλεγμένα μνημεία, σημεία, τόπους...)

Συγκεκριμένες επιλογές καταλυμάτων, χώρων εστίασης, φαγητού

Μαζικότητα

Πραγματοποίηση σε συγκεκριμένο χρόνο (εποχικότητα)

Ασφυκτικές πιέσεις στο περιβάλλον (λόγω μέσων μεταφοράς, υποδομών, αριθμού επισκεπτών κ.λπ.)

παράδειγμα 2: ταξίδι τουρισμού ειδικών και εναλλακτικών μορφών

Αναζήτηση προορισμού από το διαδίκτυο

Αγορά μεμονωμένων στοιχείων του ταξιδιού μέσω ανεξάρτητων παραγωγών (κατάλυμα, εστιατόριο, αναψυχή, μετακίνηση / επιλογή μέσου, χρόνου, κόστους κ.λπ.)

Αυτόνομο ταξίδι (ελεύθερη επιλογή ημερομηνίας, τρόπου ταξιδιού, χρόνου, διάρκειας, κόστους κ.λπ.)

Μη εμπορευματοποίηση εμπειρίας (επίσκεψη σε μνημεία, σημεία, τόπους ανάλογα με τις προσωπικές ανάγκες, τις επιλογές και το διαθέσιμο χρόνο)

Επιλογές καταλυμάτων, χώρων εστίασης, [φαγητού ανάλογα με τις ανάγκες](#), το χρόνο, το κόστος, κ.λπ.

Έλλειψη μαζικότητας

Μη πραγματοποίηση σε συγκεκριμένο χρόνο (εποχικότητα)

Λιγότερες πιέσεις στο περιβάλλον

Το ζήτημα των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού εμφανίζεται αρκετά περίπλοκο, με μεγάλο αριθμό προϊόντων που συνδέονται με αυτές, των οποίων η ποικιλία και αριθμός συνεχώς διευρύνεται.

Καταγράφοντας και μελετώντας τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, μπορούμε να προβούμε στις ακόλουθες διαπιστώσεις:

α) Ο προσδιορισμός της έννοιας των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού συχνά εμφανίζει σύγχυση αλλά και αποτελεί αντικείμενο διαμάχης μεταξύ των ερευνητών.

β) Αποτελούν ομάδες ειδικών και αυτοδύναμων τουριστικών προϊόντων, γεγονός που σημαίνει δικά τους χαρακτηριστικά προσφοράς, ζήτησης αλλά και επιχειρηματικής λειτουργίας. Επίσης απαιτούν, και σε αρκετές χώρες λειτουργούν, κάτω από ειδικό θεσμικό πλαίσιο που προσδιορίζει και ορίζει τη λειτουργία τους. Ασφαλώς αυτό οδηγεί στην ανάγκη απασχόλησης εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

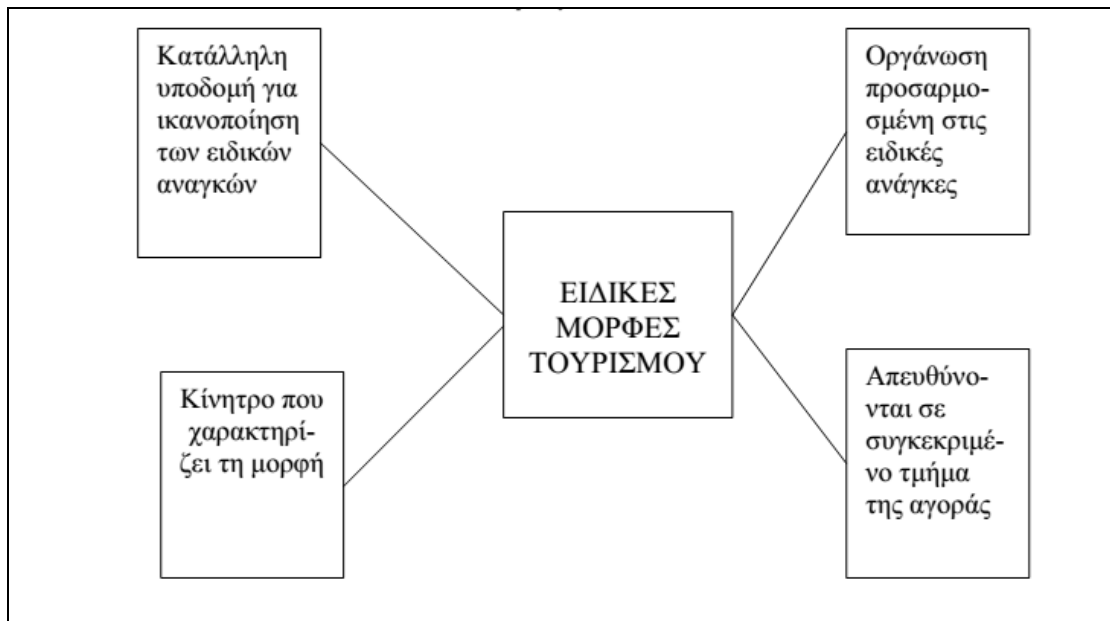
γ) Η ζήτηση για κάποια ειδική και εναλλακτική μορφή τουρισμού βασίζεται συνήθως σε ένα ισχυρό και κυρίαρχο κίνητρο π.χ. για καθαρό περιβάλλον, θρησκευτικότητα, άθληση, ευεξία κ.λπ. Ασφαλώς όμως συχνότατα καταγράφονται πολλά, συναφή ή /και αλληλοσυμπληρούμενα κίνητρα.

δ) Συνήθως η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού οδηγεί στη δημιουργία νέων προϊόντων που λειτουργούν είτε ως αυτόνομα, είτε συμπληρωματικά στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. π.χ. ο καταδυτικός ως υποκατηγορία του θαλάσσιου, αλλά και του αθλητικού τουρισμού, ο γαστρονομικός τουρισμός ή ο οινοτουρισμός ως υποκατηγορία του πολιτιστικού τουρισμού κ.λπ.

4. Η εμπειριοκρατική προσέγγιση του τουρισμού

Όλες οι ειδικές μορφές τουρισμού σχετίζονται άμεσα με το ζήτημα της εμπειρίας. Η [εμπειριοκρατική προσέγγιση](#) βασίζεται στη διαπίστωση ότι ο περιηγητής βιώνει (καταναλώνει εμπειρίες). Ο τουρισμός εμπειριών συσχετίζεται με τη δημιουργία ενός ‘μύθου’ (μια οργανωμένη, σχεδιασμένη εμπειρία και ένα συνοδευτικό αφήγημα), τον οποίο ο τουρίστας θα εκφράσει την επιθυμία να ζήσει. Αυτός ο μύθος είναι γνωστός στους τουρίστες εκ των προτέρων και αποτελεί λόγο για την επιλογή προορισμού τους. Κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, οι τουρίστες αναμένουν να ζήσουν το μύθο και όταν επιστρέψουν στο σπίτι τους ο μύθος πρέπει να παραμείνει ζωντανός. Η ανατροφοδότηση από τους παροχείς αναμένεται από τους τουρίστες. Όλη αυτή η επιχείρηση απαιτεί προφανώς τη στενή συνεργασία των τουριστικών επιχειρήσεων με την τοπική κοινότητα-προορισμό. Είναι προφανές ότι η παροχή δωματίων ξενοδοχείων, προγευμάτων, θελκτικότητων και συνοδευτικών υπηρεσιών, συν τα 4Ss, και κάποια τετριμμένη επίσκεψη σε αξιοθέατα, δεν είναι ο στόχος της έννοιας της εμπειρίας. Εδώ απαιτούνται περισσότερα. Ο τουρισμός εμπειρίας προϋποθέτει έναν βαθμό (ενεργού) συμμετοχής από τους τουρίστες, η οποία πρέπει να προκληθεί (δηλ. η εμπύχωση παίζει σημαντικό ρόλο), και την ενεργό συμμετοχή ολόκληρης της τοπικής κοινότητας (όπως και εάν οριστεί αυτή: αυστηρά τοπικά ή τομεακά, επαγγελματικά, ή στην τουριστική βιομηχανία). Σε μια συναλλαγή βασισμένη στην εμπειρία ο τουρίστας εισέρχεται σε μια πολύπλευρη αλληλεπίδραση με τους δρώντες και το πλαίσιο μιας αφήγησης που εκπορεύεται από την τοπική κοινότητα. Η καινοτομία βρίσκεται στο γεγονός ότι η «εμπειρία» σχεδιάζεται, παράγεται σκόπιμα (σκηνοθετείται), οργανώνεται, προβλέπεται, υπολογίζεται, τιμολογείται, και (συχνά ρητά) χρεώνεται.

ΣΧΗΜΑ 2. Σημαντικότερα χαρακτηριστικά των ειδικών μορφών τουρισμού

5. Η κατηγοριοποίηση των μορφών τουρισμού

Δεν είναι νέα η προσπάθεια που έχει γίνει από πολλούς θεωρητικούς για κατηγοριοποίηση των μορφών τουρισμού. Τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν είναι το μέγεθος της ομάδας που πραγματοποιεί το ταξίδι, ο προϋπολογισμός του ταξιδιού, η ηλικία των ταξιδιωτών, το επάγγελμα, ο προορισμός, το επιλεγόμενο κατάλυμα κ.λπ. Μια τέτοια κατηγοριοποίηση περιλαμβάνεται και στον πίνακα που ακολουθεί

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Τύποι τουριστών

	ΚΡΙΤΗΡΙΑ	ΤΥΠΟΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
1.	μέγεθος ομάδας	ατομικός, ομαδικός, οικογενειακός
2.	προϋπολογισμός ταξιδιού	πολυτελείας, κοινωνικός, μαζικός
3.	ηλικία	νέων, μέσης ηλικίας, τρίτης ηλικίας
4.	διάρκεια παραμονής	μικρής, μεγάλης διάρκειας, Σαββατοκύριακου
5.	αναψυχή και ελεύθερος χρόνος	αναψυχής, πολιτιστικός, θρησκευτικός, αθλητικός, γαστρονομικός, αγροτουρισμός, βιομηχανικός τουρισμός κ.λπ.

6.	επάγγελμα	επιστημονικός, συνεδριακός, εκθεσιακός, κινήτρων
7.	υγείας και ευεξίας	ανάπαυσης, ιαματικός, θαλασσοθεραπείας, spa
8.	προορισμός	εσωτερικός, διεθνής, παραθαλάσσιος, παραλίμνιος, ορεινός, αστικός, υπαίθρου κ.λπ.
9.	τουριστικό κατάλυμα	ξενοδοχείου, πανσιόν, κάμπινγκ, ενοικιαζόμενων δωματίων, παραθεριστικής κατοικίας κ.λπ.
10.	μεταφορικό μέσον	αεροπορικός, σιδηροδρομικός, θαλάσσιος, οδικός, κρουαζιέρα, ποδηλατικός κ.λπ.

Προσαρμογή-επεξεργασία: Π. Μοίρα, 2013

Ασφαλώς δεν είναι δυνατόν να γίνει εξαντλητική ανάλυση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Θα περιορισθούμε λοιπόν σε ορισμένες από τις πλέον δημοφιλείς, που ήδη έχουν μια καλή πορεία στο χρόνο, πολλές από τις οποίες έχουν ρυθμισθεί και νομοθετικά από την χώρα μας.

Στην προσπάθεια να γίνει μια ταξινόμηση των μορφών αυτών είναι δυνατόν να αναζητηθεί το κυρίαρχο κίνητρο όπως:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Ταξινόμηση μορφών τουρισμού

1) Επαφή με το φυσικό περιβάλλον και την ύπαιθρο	Οικοτουρισμός Αγροτουρισμός Ορεινός τουρισμός Χιονοδρομικός τουρισμός Παρατήρηση φύσης
2) Πολιτισμός	Πολιτιστικός τουρισμός Θρησκευτικός τουρισμός Αγροτουρισμός Γαστρονομικός τουρισμός Οινοτουρισμός Βιομηχανικός τουρισμός Θαλάσσιος τουρισμός (μορφές που συνδέονται με τον πολιτισμό όπως: ναυτικά μουσεία, αναπαραστάσεις θαλάσσιων γεγονότων,

	ιστορικές ρεγκάτες κ.λπ.)
3) Επαγγελματικοί λόγοι	Συνεδριακός τουρισμός Εκθεσιακός τουρισμός Τουρισμός κινήτρων Επαγγελματικά ταξίδια
4) Επαφή με το θαλάσσιο χώρο	Θαλάσσιος τουρισμός (κρουαζιέρα, γιώτινγκ, ιστιοπλοΐα, κ.λπ.)
5) Κοινωνικοί λόγοι	Υγείας (ιαματικός τουρισμός, ευεξίας) Ιατρικός (τουρίστες με ειδικές ανάγκες π.χ. αιμοκάθαρσης, ψυχικά ασθενείς κ.ά.) κοινωνικός τουρισμός άτομα με ειδικές ανάγκες άτομα τρίτης ηλικίας
6) Άθληση	Αθλητικός τουρισμός Μεγάλες διοργανώσεις (συμμετοχή ή παρακολούθηση)

Επεξεργασία-προσαρμογή: Π. Μοίρα

6. Τύποι και Θεσμικό πλαίσιο ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα.

Από τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού ορισμένες μόνο έχουν θεσμοθετηθεί από το ελληνικό κράτος (Μυλωνόπουλος, 2012) και επομένως υπάρχουν κανόνες λειτουργίας τους.

Στον τουριστικό νόμο 2160/1993 (ΦΕΚ 118/Α) «Ρυθμίσεις για τον τουρισμό και άλλες διατάξεις», περιλαμβάνεται παράγραφος με τίτλο «Εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής». Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή «Κάθε μορφή τουρισμού, όπως ο συνεδριακός, ο θαλάσσιος, ο αθλητικός, ο αγροτικός, ο πολιτιστικός, ο θεραπευτικός ή άλλο, υπάγεται στην αρμοδιότητα του Ε.Ο.Τ. Οι εγκαταστάσεις για συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα, κέντρα ιππικού τουρισμού, αεροθεραπευτήρια και υδροθεραπευτήρια, συνοδευτικές αυτών εγκαταστάσεις, όπως καταλύματα, χώροι άθλησης τουριστικών εγκαταστάσεων, μεθοριακοί σταθμοί,

κέντρα εστίασης και αναψυχής, ως και εγκαταστάσεις οποιασδήποτε μορφής, καθώς και γραφεία εκμετάλλευσης σκαφών αναψυχής υπάγονται στην εποπτεία του Ε.Ο.Τ.

Το περιεχόμενο της διάταξης αυτής δεν χαρακτηρίζεται από νομική πληρότητα και σαφήνεια, καθώς δεν καθορίζει την έννοια των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, αλλά απλά απαριθμεί ως τέτοιες διάφορες εγκαταστάσεις. Έτσι προκαλείται σύγχυση που επιτείνεται από τη διαπίστωση ότι αναμειγνύονται μορφές τουρισμού, τουριστικές εγκαταστάσεις, τουριστικά επαγγέλματα. Η σύγχυση αυτή εντείνεται και από μεταγενέστερες νομοθετικές διατάξεις που αναφέρονται στις εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής με διαφορετικό όμως περιεχόμενο.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν προσδιορίζεται το περιεχόμενο των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αλλά προσδιορίζονται οι υποδομές που είναι αναγκαίες για να αναπτυχθούν διάφορες μορφές τουρισμού και για να δραστηριοποιηθούν οι τουριστικοί επαγγελματίες.

Οι κυριότερες κατηγορίες είναι:

6.1. Αλιευτικός Τουρισμός. Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας στο χώρο του αλιευτικού τουρισμού ρυθμίσθηκε σχετικά πρόσφατα με το Ν. 4070/2012 (άρθρα 176-186) και το Ν. 4179/2013 (άρθρα 40-43). Πρόκειται για οικοτουρισμό που πραγματοποιείται στο υγρό στοιχείο και περιλαμβάνει την ανάπτυξη αλιευτικών δραστηριοτήτων από τους επαγγελματίες αλιείς με σκοπό την ψυχαγωγία των τουριστών και τη διάδοση της αλιευτικής κουλτούρας. Οι στόχοι του αλιευτικού τουρισμού είναι αφενός η ψυχαγωγία του κοινού μέσω της αλιείας και η γνωριμία με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και αφετέρου η οικονομική ενίσχυση των αλιέων και η τόνωση του κοινωνικού ιστού των τοπικών κοινωνιών τους. Το διπολικό σύστημα των ωφελειών που προκύπτουν μέσω του αλιευτικού τουρισμού με τελικούς αποδέκτες τους καταναλωτές (τουρίστες) και τους παρόχους της υπηρεσίας (αλιείς) είναι σύμφωνο με τις επιταγές της αειφόρου ανάπτυξης. Ήδη σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες εφαρμόζεται αυτή η εναλλακτική μορφή τουρισμού με εμφανή θετικά αποτελέσματα στους ευαίσθητους τομείς της αλιείας, του τουρισμού και της αειφόρου ανάπτυξης.

6.2. Ιαματικός τουρισμός – Τουρισμός υγείας. Η έννοια των ιαματικών πηγών καθορίστηκε με το Ν. 2188/1920 (ΦΕΚ 132/Α) «Περί ιαματικών πηγών» και το Ν. 4086/1960 (ΦΕΚ 112/Α) «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης διατάξεων τινών περί ιαματικών πηγών». Οι προδιαγραφές των εγκαταστάσεων αξιοποίησης των ιαματικών πηγών τέθηκαν με την ΥΑ Αριθ.Τ/4400/1997 (ΦΕΚ 1067/Β) «Προδιαγραφές Εγκαταστάσεων Αξιοποίησης Ιαματικών πηγών για την υπαγωγή τους στο καθεστώς κινήτρων το Ν.1892/90, όπως ισχύει». Τέλος, με το Ν. 3498/2006 (ΦΕΚ 230/Α) «Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις» διακρίθηκαν εννοιολογικά και ρυθμίσθηκαν θέματα ιαματικών πηγών, θερμαλισμού, θαλασσοθεραπείας και κέντρων αναζωογόνησης (spa). Θεραπευτικός – Ιαματικός Τουρισμός: Ο θεραπευτικός – ιαματικός τουρισμός τα τελευταία 15 χρόνια εξελίσσεται σε μια από τις βασικότερες μορφές τουρισμού. Αφορά την επίσκεψη σε περιοχές που διαθέτουν ιαματικά λουτρά, πηγές, κέντρα θαλασσοθεραπείας, Spa, υδροθεραπευτήρια κτλ, με σκοπό την ίαση από κάποιο νόσημα ή την επίσκεψη για λόγους κοσμετολογίας, ξεκούρασης και χαλάρωσης. Η νέα αυτή εξειδίκευση του τουρισμού υγείας κερδίζει διαρκώς και μεγαλύτερη πελατεία στις ανεπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της μορφής τουρισμού αναφέρονται από τη μια πλευρά στη σύνθεση της πελατείας τους, που δεν αποτελείται αποκλειστικά από άτομα της δεύτερης και τρίτης ηλικίας αλλά και από νεότερους ανθρώπους που επιθυμούν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα. Το νέο «προϊόν» πλασάρεται, λοιπόν με νέο περιτύλιγμα, εμπλουτίζεται με αξιοπρεπείς εγκαταστάσεις που φθάνουν μέχρι και πέντε αστέρων καταλύματα και υπηρεσίες και η έμφαση δίνεται στην αναζωογόνηση και τις ευεργετικές επιπτώσεις ενός ολοκληρωμένου προγράμματος δραστηριοτήτων και αγωγής που υποστηρίζεται από ειδικούς της ιατρικής και ψυχοσωματικής υγιεινής. Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και γενικότερα, του τουρισμού υγείας, λειτουργούν ήδη δύο κέντρα θαλασσοθεραπείας στην Κρήτη, εφοδιασμένα με το ειδικό σήμα λειτουργίας του Ε.Ο.Τ. και είναι υπό κατασκευή άλλα δύο. Σε αυτήν την κατηγορία τουριστικής υποδομής περιλαμβάνονται, επίσης, τα 14 υδροθεραπευτήρια (ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ.), στα οποία εξυπηρετούνται ετησίως περί τα 100.000 άτομα, με 1.400.000 θεραπευτικές αγωγές (λούσεις, κ.λπ.) καθώς και δεκάδες άλλες ιαματικές πηγές που λειτουργούν από

τοπικούς φορείς και προσφέρουν στους επισκέπτες σύγχρονες υπηρεσίες υψηλών προδιαγραφών. (<http://www.gnto.gr>).

6.3. Αγροτικός τουρισμός / Αγροτουρισμός / Τουρισμός υπαίθρου / Οινοτουρισμός. Μέχρι τον Ιούλιο του 2014, δεν υπήρχε θεσμικό πλαίσιο προσδιορισμού του αγροτουρισμού και της άσκησης αγροτουριστικής δραστηριότητας. Παρ' όλα αυτά χορηγείτο χρηματοδότηση της δραστηριότητας, μέσω προγραμμάτων Leader από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και τον ΕΟΤ.

Διεθνώς ο *αγροτουρισμός* είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο, με την οποία ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού, με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση. Επίσης, η δραστηριότητα αυτή φέρνει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης, να ενσωματωθεί με τις τοπικές συνθήκες. Ειδικότερα διακρίνονται δύο μορφές αγροτουρισμού σε διεθνές επίπεδο: Εκείνη όπου οι επισκέπτες φιλοξενούνται σε μεγάλα αγροκτήματα και συμμετέχουν στις γεωργικές εργασίες αλλά και στην καθημερινότητα και τον τρόπο ζωής των ίδιων των εργατών. Η μορφή αυτή είναι γνωστή ως «Farmhouse holidays» (Διακοπές σε αγροκτήματα) και εμφανίζεται σε χώρες με μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Εκείνη που προβλέπει την φιλοξενία σε μικρά καταλύματα όπου μαζί με την διαμονή προσφέρεται και πρωινό γεύμα. Η μορφή αυτή του αγροτουρισμού είναι γνωστή ως «Bed and breakfast» και εμφανίζεται σε χώρες με μικρές γεωργικές περιοχές.

Με το Ν. 4276/2014 (ΦΕΚ 155/Α), ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ', ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ, προσδιορίστηκε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, η έννοια του τουρισμού υπαίθρου (άρθρο 27) και του αγροτουρισμού (άρθρο 28). Σύμφωνα με αυτό *τουρισμός υπαίθρου* «είναι κάθε μορφή οργανωμένης βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που έχει στόχο την επαφή του επισκέπτη με τη φύση και τις

δραστηριότητες στην ύπαιθρο και που ενισχύει οικονομικά και κοινωνικά την ύπαιθρο, χωρίς να αλλοιώνει το περιβάλλον και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε τόπου». Ο *αγροτουρισμός*, με το ίδιο νομοθέτημα, προσδιορίζεται ως «η ειδική μορφή τουρισμού υπαίθρου η οποία αφορά την παροχή υπηρεσιών υποδοχής και φιλοξενίας ή και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με αγροτικές εγκαταστάσεις, οι οποίες προσφέρονται συνδυαστικά με δραστηριότητες που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή, όπως και με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς αγροτικού τοπίου». Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι η δραστηριότητα του αγροτουρισμού συνδυάζεται υποχρεωτικά με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων από επαγγελματίες αγρότες.

Περαιτέρω ο νόμος διακρίνει τις μορφές των επιχειρήσεων αγροτουρισμού ως εξής:

α) *Αγροκτήματα*. Η αγροτουριστική δραστηριότητα εντός του αγροκτήματος αφορά αποκλειστικά την παροχή υπηρεσιών υποδοχής και φιλοξενίας ή εστίασης. Στις περιπτώσεις που οι επιχειρήσεις αυτές παρέχουν υπηρεσίες εστίασης, χρησιμοποιούν και προσφέρουν υποχρεωτικά προς κατανάλωση προϊόντα από το Καλάθι Αγροτικών Προϊόντων, ή/και προϊόντα Οικοτεχνίας.

β) *Αγροτικές και οι μικτές αγροτικές εκμεταλλεύσεις*, οι οποίες συνοδεύονται υποχρεωτικά με τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες επιχειρηματικά οργανωμένες υπηρεσίες, δηλ. α) υπηρεσίες εστίασης με υποχρεωτική χρησιμοποίηση και προσφορά προϊόντων από το Καλάθι Αγροτικών Προϊόντων ή/και προϊόντων Οικοτεχνίας¹, β) υπηρεσίες υποδοχής και φιλοξενίας σε τουριστικά καταλύματα, που προσδιορίζονται από το νόμο, με μέγιστη δυναμικότητα μέχρι σαράντα κλίνες. Επισημαίνεται μάλιστα ότι οι επιχειρήσεις αγροτουρισμού μπορεί να παρέχουν υπηρεσίες επίδειξης, ενημέρωσης, παρακολούθησης ή συμμετοχής σε δράσεις και δραστηριότητες που προωθούν την επαφή του επισκέπτη τουρίστα με την αγροτική ζωή, τη βιώσιμη αγροτική παραγωγή, τη γαστρονομία, τη γευσιγνωσία και την οινογνωσία και την προστασία της βιοποικιλότητας

Με τον ίδιο Νόμο (άρθρο 25) προσδιορίστηκε, επίσης για πρώτη φορά, η έννοια του *οινοτουρισμού*, ως «η ειδική μορφή τουρισμού η οποία αφορά την παροχή υπηρεσιών

¹ όπως αυτά ορίζονται κάθε φορά από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

υποδοχής, ξενάγησης, φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με οινοποιητικές ή και οινοπαραγωγικές (αμπελώνες) εγκαταστάσεις. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρονται συνδυαστικά με δραστηριότητες σχετικές με την αμπελοκαλλιέργεια και την οινική παραγωγή».

6.4. Χιονοδρομικός τουρισμός. Για τη δραστηριότητα αυτή ισχύει η υπουργική απόφαση Γ/6888/2003 (ΦΕΚ 959/Β) με την οποία καθορίζονται οι προδιαγραφές για την ίδρυση Χιονοδρομικών Κέντρων. Ο τουρισμός χειμερινών σπορ είναι μια δυναμική μορφή τουρισμού που προσπαθούν να αναπτύξουν οι χώρες υποδοχής τουριστών στο πλαίσιο της προσπάθειάς τους να διαφοροποιήσουν το τουριστικό προϊόν και με αυτό τον τρόπο να αξιοποιήσουν και να εκμεταλλευτούν τους αδρανείς μήνες και να προσελκύσουν διάφορες κατηγορίες τουριστών, κυρίως δε, ψηλής εισοδηματικής στάθμης. Ο τουρισμός χειμερινών σπορ καλύπτει τις δραστηριότητες που διεξάγονται στη διάρκεια του χειμώνα. Συγκεκριμένα καλύπτει τις δραστηριότητες εκείνες που εκδηλώνονται σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο και για την ακρίβεια συνήθως σε ορεινές περιοχές σε συνδυασμό πάντα με ορισμένες κλιματολογικές συνθήκες, όπως για παράδειγμα χαμηλές θερμοκρασίες που πλησιάζουν τους 0 βαθμούς Κελσίου ή και κάτω από αυτούς, πολύ χιόνι κλπ. Η ανάπτυξη του τουρισμού χειμερινών σπορ απαιτεί την δημιουργία άρτιων οργανωμένων χιονοδρομικών κέντρων, πίστες πάγου και παγοδρομίες, αγωνιστικές πίστες για σκι, τουριστικά καταλύματα όλων των κατηγοριών, συγκοινωνιακή σύνδεση των τουριστικών τόπων χειμερινών σπορ με αστικά κέντρα αλλά και αεροδρόμια, λιμάνια και σιδηροδρομικούς σταθμούς.

6.5. Συνεδριακός τουρισμός. Αφορά την συνάντηση ατόμων από διαφορετικά συνήθως μέρη, για μία ή περισσότερες ημέρες, με σκοπό την ανταλλαγή επιστημονικών και ειδικών γνώσεων στο πλαίσιο ενός προκαθορισμένου προγράμματος. Χωρίς να υπάρχει άμεση ρύθμιση για την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών, με ΥΑ 23908/1991 (ΦΕΚ 208/Β) καθορίζονται οι προδιαγραφές ανέγερσης για τη δημιουργία Συνεδριακών Κέντρων για την υπαγωγή τους στο καθεστώς κινήτρων του Ν. 1892/90. Η διάταξη αυτή συμπληρώνεται με το Ν. 3908/2011 (ΦΕΚ 8/Α) «Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή». Αξίζει να

σημειωθεί ότι η οργάνωση και δημιουργία γραφείων συνεδριακού τουρισμού σε εθνικό και τοπικό επίπεδο αποτελεί θεμέλιο λίθο της αποτελεσματικής προσπάθειας προβολής και προώθησης μίας χώρας ή μίας περιοχής ως συνεδριακού προορισμού στην έντονα ανταγωνιστική διεθνή αγορά των συνεδρίων καθώς και το ότι μέχρι σήμερα η χώρα μας δεν διαθέτει κανένα Convention Bureau, εκτός από αυτό της Θεσσαλονίκης, (Thessaloniki Conventions & Visitors Bureau-TCVB).

6.6. Αθλητικός τουρισμός. Με την ΚΥΑ 12061/2007 (ΦΕΚ 1393/Β) τέθηκαν οι προδιαγραφές των Κέντρων Προπονητικού Αθλητικού Τουρισμού (ΚΕ.Π.Α.Τ.) προκειμένου να υπαχθούν στο καθεστώς κινήτρων του αναπτυξιακού Νόμου. Επίσης σύμφωνα με το Ν. 3105/2003 (ΦΕΚ 29/Α) «Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, ρυθμίσεις για τον τουρισμό και άλλες διατάξεις» τα αυτοκινητοδρόμια αποτελούν *αθλητικές εγκαταστάσεις* ειδικής τουριστικής υποδομής. Επίσης με υπουργική απόφαση 520010/1994 (ΦΕΚ 42/Β) καθορίστηκαν οι προδιαγραφές των γηπέδων γκολφ. Είναι μία από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες μορφές τουρισμού παγκοσμίως. Το μέγεθός της αθλητικής τουριστικής βιομηχανίας εκτιμάται στα 4.5 τρισεκατομμύρια δολάρια ενώ στις ΗΠΑ Το μέγεθός της αθλητικής τουριστικής βιομηχανία εκτιμάται σήμερα στα \$45 δισεκατομμύρια. Ο αθλητικός τουρισμός αποτελεί ένα ιδιαίτερα σύνθετο και ευρύ φαινόμενο. Για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού υπάρχει η ανάγκη για διευρυμένη υψηλής ποιότητας υποδομής σε διάφορους τομείς υποστήριξης, οι οποίοι είναι το φυσικό περιβάλλον, οι υπηρεσίες, η διασκέδαση, οι μεταφορές, το τεχνητό περιβάλλον, η στέγαση, η πολιτιστική κληρονομιά, οι οργανισμοί και οι κατασκευασμένες διευκολύνσεις. Ο αθλητικός τουρισμός κατάφερε να προσελκύσει σημαντικό αριθμό ενδιαφερομένων αποκτώντας την αντίστοιχη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία. Παράλληλα, οι παραγωγοί της τουριστικής βιομηχανίας οι οποίοι ανέκαθεν αναζητούσαν νέους τομείς επέκτασης των δραστηριοτήτων τους διέκριναν ωρίς τα οικονομικά κυρίως οφέλη του αθλητικού τουρισμού και προχώρησαν σε σημαντικές επενδύσεις. Ως συνέπεια, ο αθλητικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από γοργό ρυθμό ανάπτυξης, μεγάλες δυνατότητες εξέλιξης και από το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που δημιουργεί σε όλους τους εμπλεκόμενους στο τουριστικό κύκλωμα, παραγωγούς και καταναλωτές. Σύμφωνα με τη μια ελληνική μελέτη οι κατηγορίες του αθλητικού

τουρισμού είναι προπονητικός τουρισμός, παρακολούθηση - θέαση γεγονότων, συμμετοχή σε αθλητικά γεγονότα και υπαίθριες δραστηριότητες.

6.7. Θαλάσσιος τουρισμός. Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι μια από τις δυναμικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού. Ο τουρισμός γενικά προϋποθέτει τη μετακίνηση του ανθρώπου από τον τόπο μόνιμης κατοικίας του σε άλλο τόπο με καθορισμένη χρονική διάρκεια παραμονής σ' αυτόν, με σκοπό την αναψυχή δηλ. τη σωματική, πνευματική και ψυχική ανάταση και με προειλημμένη απόφαση επιστροφής στον τόπο μόνιμης κατοικίας. Ο θαλάσσιος τουρισμός περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες αναψυχής που έχουν ως πεδίο αναφοράς και ανάπτυξης – δράσης το θαλάσσιο περιβάλλον. Το πλαίσιο των θαλάσσιων τουριστικών δραστηριοτήτων είναι ευρύ. Ο θαλάσσιος τουρισμός ανάλογα με το κριτήριο του ιδιαίτερου θαλάσσιου χώρου όπου λαμβάνει χώρα η τουριστική δραστηριότητα και ανάλογα με το πλωτό μέσο που χρησιμοποιείται για την ανάπτυξή της μπορεί να διακριθεί: α) παράκτιος τουρισμός, β) υποβρύχιος τουρισμός, γ) θαλάσσιος τουρισμός φύσης, δ) θαλάσσιος αλιευτικός τουρισμός, ε) [θαλάσσιος πολιτιστικός τουρισμός](#), στ) [θαλάσσιος αθλητικός τουρισμός](#), ζ) γιώτινγκ και η) [κρουαζιέρα](#). Η πιο παραγωγική και συναλλαγματοφόρα δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού είναι αναμφίβολα εκείνη της [ναύλωσης σκαφών αναψυχής](#) κάθε είδους όπως για παράδειγμα πολυτελών θαλαμηγών, ιστιοφόρων, ταχύπλοων σκαφών κλπ. Η πελατεία στην οποία, είναι κατά το πλείστο τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης. Άλλη αξιόλογη συναλλαγματοφόρα θαλάσσια δραστηριότητα είναι και αυτή των κρουαζιερών, η ζήτηση των οποίων παρουσιάζει διεθνώς σημαντική αύξηση. Η μορφή αυτή τουρισμού συνδυάζεται με αθλητικά γεγονότα και την επίσκεψη με αφορμή την τέλεσή τους (Ολυμπιακοί αγώνες, αγώνες ράλι, Παγκόσμιο Πρωτάθλημα ποδοσφαίρου κ.ά.) ή με τη συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες (καγιάκ, ράφτινγκ, τρέκινγκ, παραπέντε, ορειβασία κ.τ.λ.) οι οποίες μπορεί να ορισθούν και σαν τουρισμός περιπέτειας.

Με το Ν. 2160/1993 (ΦΕΚ 118/Α) «Ρυθμίσεις για τον τουρισμό και άλλες διατάξεις», ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τους *τουριστικούς λιμένες*. Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Ν. 3105/03 και το Ν. 3220/04 (ΦΕΚ 15/Α) και πρόσφατα με το Ν. 4256/2014 ρυθμίσθηκαν θέματα Τουριστικών πλοίων.

6.8. Καταδυτικός τουρισμός. Τα θέματα σχετικά με τις καταδύσεις αναψυχής ρυθμίσθηκαν ειδικά με το Ν. 3409/2005 (ΦΕΚ 273/Α) «Καταδύσεις αναψυχής κ.α. διατάξεις». Με το νόμο αυτό ρυθμίσθηκαν θέματα όπως του παρόχου καταδυτικών υπηρεσιών αναψυχής, του οργανισμού πιστοποίησης αυτοδυτών και των περιοχών οργανωμένης ανάπτυξης καταδυτικού τουρισμού. Οι καταδύσεις, είτε υποβρύχιες είτε ελεύθερες αποτελούν αναμφισβήτητα, μια από τις ωραιότερες και πλέον ενδιαφέρουσες ψυχαγωγικές δραστηριότητες και προσφέρουν ταυτόχρονα άθληση, γνώσεις, υγεία, πνευματική άσκηση και ψυχική ηρεμία και βρίσκονται ανάμεσα στις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες ασχολίες στο κόσμο με 1 εκατομμύριο υποβρύχιους καταδύτες αναψυχής, να εκπαιδεύονται κάθε χρόνο. Οι Η.Π.Α., η Αυστραλία και η Ιαπωνία έχουν σε παγκόσμιο επίπεδο ετησίως τις περισσότερες εκδόσεις πιστοποιήσεων από την εταιρεία PADI. Οι υποβρύχιες καταδύσεις για λόγους αναψυχής και διασκέδασης είναι πολύ ελκυστικές, κυρίως για τους νέους, γεγονός που εξηγεί το ότι χώρες χωρίς θάλασσα, όπως η Ελβετία και η Αυστρία παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη με λέσχες, σχολές εκμάθησης καταδύσεων και οργανωμένο τουρισμό, αφού για παράδειγμα η Αυστρία έχει 50 λέσχες και η Ελβετία 100. Στην Ευρώπη εκτιμάται ότι υπάρχουν 3,5 εκατομμύρια ενεργοί δύτες, εκ των οποίων πάνω από 1,5 εκατομμύριο κάθε χρόνο πραγματοποιούν τουλάχιστον ένα καταδυτικό ταξίδι σε κάποιον καταδυτικό προορισμό, σύμφωνα με στοιχεία από τη European Underwater Federation και την RSTC (Recreational Scuba Training Council), ενώ υπολογίζεται ότι γύρω στο 70% επιλέγουν τη Μεσόγειο κάθε χρόνο για το ταξίδι τους και για να απολαύσουν το χόμπι τους. Κατά μέσον όρο οι δύτες αυτοί σε κάθε ταξίδι τους πραγματοποιούν 10 διανυκτερεύσεις και ξοδεύουν γι' αυτή τους τη δραστηριότητα πάνω από 1,5 δισ. ευρώ ετησίως, ενώ θα πρέπει να προστεθούν και επιπλέον 520 εκατ. ευρώ που ξοδεύουν σε έμμεσα ταξίδια.

6.9. Ιατρικός τουρισμός. Στην προσπάθεια να γίνει μια ταξινόμηση του τουρισμού υγείας μπορούμε να πούμε ότι οι *μετακινήσεις των ατόμων* μπορούν να διακριθούν ανάλογα με το κυρίαρχο κίνητρο σε *α) τουρισμό υγείας*, όπου το κυρίαρχο κίνητρο είναι οι διακοπές / αναψυχή και σε *β) ταξίδια υγείας*, όπου το κυρίαρχο κίνητρο είναι η αποκατάσταση της υγείας.

Το πρωταρχικό στοιχείο στον *τουρισμό υγείας* είναι η μετακίνηση για λόγους αναψυχής. Δηλαδή ο μετακινούμενος – ο ταξιδιώτης, έχει την πρόθεση της αναψυχής στον τόπο του προορισμού, αλλά απαραίτητο στοιχείο για την πραγματοποίηση αυτού του στόχου, δηλ. η απόλαυση του περιβάλλοντος του προορισμού, είναι η παροχή σ' αυτό ιατρικής φροντίδας και εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών. Έτσι, η παροχή ιατρικών υπηρεσιών καθίσταται απαραίτητο, αλλά όχι το πρωταρχικό στοιχείο στην τουριστική απόδραση. Το ιατρικό στοιχείο λειτουργεί συμπληρωματικά στην τουριστική διαδικασία, για τη διατήρηση της υγείας του τουρίστα, χωρίς την οποία δεν ήταν δυνατή η πραγματοποίησή της. Σ' αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για τουρισμό υγείας δηλ. για τουρίστες, άτομα που μετακινούνται κατόπιν ελεύθερης επιλογής για λόγους αναψυχής αλλά επιλέγουν προορισμό που παρέχει σ' αυτούς εξειδικευμένες ιατρικές υπηρεσίες, ώστε να είναι σε θέση να απολαύσουν τις διακοπές τους (Μοίρα & Μυλωνόπουλος, 2014:20-21).

Με βάση το κυρίαρχο κίνητρο της αναψυχής, ο *τουρισμός υγείας* εμπεριέχει α1) τον ιαματικό τουρισμό, εφόσον οι διακοπές συνδυάζονται με την ιαματική θεραπεία², α2) τον τουρισμό αναζωογόνησης (spa) με κίνητρο τις διακοπές σε συνδυασμό με αποκατάσταση ή διατήρηση της ευεξίας³, και α3) τον ιατρικό τουρισμό. Στην περίπτωση αυτή, ο ιατρικός τουρισμός αναφέρεται πράγματι σε *τουρίστες*, δηλ. σε άτομα που ταξιδεύουν για αναψυχή, αλλά λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης της υγείας τους, απαιτείται η ύπαρξη ειδικών υποδομών π.χ. ένας νεφροπαθής που χρειάζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα αιμοκάθαρση, επομένως πραγματοποιεί διακοπές σε μέρη όπου υπάρχουν κατάλληλες υποδομές⁴. Για την ικανοποίηση αυτού του είδους των αναγκών έχουν αναπτυχθεί ξενοδοχεία-νοσοκομεία που φιλοξενούν τουρίστες-νεφροπαθείς ή ξενοδοχειακές μονάδες συνεργάζονται με ιατρικά κέντρα που γειτνιάζουν με αυτά ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες των τουριστών-νεφροπαθών.

² Τα ιαματικά νερά χρησιμοποιούνται από άτομα που αναζητούν θεραπεία από ιατρικά προβλήματα όπως η αρθρίτιδα, μυικοί πόνοι και πόνοι αρθρώσεων, τα τραύματα, το άσθμα, η στειρότητα αλλά και αποκατάσταση μετά από μια χειρουργική επέμβαση.

³ Η μορφή αυτή τουρισμού αφορά άτομα που αναζητούν χαλάρωση, καθώς και θεραπείες ομορφιάς και μακροζωίας. Σύμφωνα με τους Messerli και Oyama (2004:9.) «...Η ευεξία μπορεί να οριστεί ως η ισορροπημένη κατάσταση του σώματος, του νου και του πνεύματος, συμπεριλαμβανομένων ως θεμελιωδών στοιχείων των πτυχών της αυτο-ευθύνης, της φυσικής φροντίδας fitness / της ομορφιάς, της υγιεινής διατροφής, της χαλάρωσης, της πνευματικής δραστηριότητας και της περιβαλλοντικής ευαισθησίας.

⁴ εκτιμάται ότι σήμερα υπάρχουν 1,6 εκατομμύρια νεφροπαθείς σε ολόκληρο τον κόσμο.

Επίσης, ένας άτομο με ψυχικές διαταραχές πραγματοποιεί τις διακοπές του σε εγκαταστάσεις όπου παρέχονται ειδικές υπηρεσίες. Κάποιος άλλος πραγματοποιεί μια επέμβαση πλαστικής χειρουργικής για λόγους αισθητικής και όχι υγείας (π.χ. αποκατάσταση) και συνδυάζει την επέμβαση με τις διακοπές ενώ παράλληλα εξασφαλίζει τη διακριτικότητα σε ένα περιβάλλον εκτός του τόπου μόνιμης κατοικίας. Επίσης, στην κατηγορία αυτή μπορούν να ενταχθούν και μετακινήσεις ατόμων με κινητικά προβλήματα, που απαιτούν ειδικές διευκολύνσεις από τον τόπο υποδοχής ή άτομα μεγάλης ηλικίας με προβλήματα υγείας που ταξιδεύουν για διακοπές αλλά η υγεία τους πρέπει να τελεί υπό διαρκή ιατρική επιτήρηση. Τέλος, στην κατηγορία αυτή, αν και υπάρχει πάντοτε ο αντίλογος, είναι δυνατόν να ενταχθούν και άλλες μορφές μετακίνησης για θέματα υγείας που δεν εμπεριέχουν κίνδυνο υγείας, ζωής και γενικά πόνο π.χ. η πραγματοποίηση οδοντιατρικών εργασιών. (Μοίρα & Μυλωνόπουλος, 2014:21).

Κάθε άλλη περίπτωση ταξιδιού με σκοπό την αναζήτηση θεραπείας ή την πραγματοποίηση μιας ιατρικής επέμβασης δεν εντάσσεται στις μορφές της τουριστικής μετακίνησης. Οι μετακινήσεις αυτές πραγματοποιούνται για διάφορους λόγους όπως ανεπάρκεια υποδομών, ανεπάρκεια ιατρικών ειδικοτήτων, μεγάλες καταστάσεις αναμονής στην χώρα προέλευσης, έλλειψη κατάλληλου θεσμικού πλαισίου (π.χ. για μεταμοσχεύσεις, έρευνα για βλαστοκύτταρα κ.λπ.) νομικές απαγορεύσεις (π.χ. άμβλωση). Οι μετακινήσεις αυτές, όχι μόνο είναι αναγκαστικές, και δεν γίνονται από ελεύθερη επιλογή, αλλά εμπεριέχουν δυσάρεστα συναισθήματα, πόνο και ανθρώπινη δυστυχία που δεν συνάδουν με τους όρους τουρισμός-διακοπές-αναψυχή. Έτσι, είναι πιο δόκιμος ο χαρακτηρισμός τους ως «ταξίδια υγείας» και όχι ως «ιατρικός τουρισμός». Στα ταξίδια υγείας, είναι δυνατόν να ενταχθεί και η επίσκεψη σε ιαματικές πηγές σε λουτροπόλεις στην περίπτωση που το κυρίαρχο στοιχείο είναι η αποκατάσταση της υγείας και όχι η αναψυχή. Δηλαδή η μετακίνηση αυτή πραγματοποιείται με εντολή γιατρού. (Μοίρα & Μυλωνόπουλος, 2014:21-22).

Όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο, δεν έχει προσδιορισθεί νομοθετικά το περιεχόμενο του όρου ιατρικός τουρισμός. Το 2013 εκδόθηκε η με αρ. 27217/2013 ΚΥΑ (ΦΕΚ 3077/Β) «Καθορισμός όρων και προϋποθέσεων για την άσκηση της δραστηριότητας του Ιατρικού Τουρισμού» με την οποία καθορίστηκαν προϋποθέσεις χορήγησης

στους παρόχους ιατρικού τουρισμού, Ειδικού Σήματος Ιατρικού Τουρισμού, *χωρίς να προσδιορίζεται τι περιλαμβάνει ο όρος ιατρικός τουρισμός*. Η ίδια έλλειψη εντοπίζεται και στο μεταγενέστερο Ν. 4276/2014, άρθρο 26, όπου επίσης ρυθμίζονται θέματα παροχής σήματος, αλλά δεν προσδιορίζεται το περιεχόμενο του ιατρικού τουρισμού.

6.9. Λοιπές μορφές. Δεν υπάρχει καμία απολύτως ρύθμιση για τις δραστηριότητες προσκυνήματος και θηρησκευτικού τουρισμού (με εξαίρεση τις απαγορεύσεις που ισχύουν για τις δραστηριότητες σε ιερούς τόπους), οικοτουρισμού, γαστρονομίας (εκτός από το πρόγραμμα Ελληνικό Πρωινό), βιομηχανικού τουρισμού, σπηλαιοτουρισμού, κ.λπ.

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποια είναι τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των ειδικών μορφών τουρισμού;
2. Προσδιορίστε την έννοια του αγροτουρισμού. Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά, αν υπάρχουν, με την δραστηριότητα του αλιευτικού τουρισμού;
3. Προσδιορίστε την έννοια των εναλλακτικών μορφών τουρισμού από πλευράς προσφοράς.
4. Προσδιορίστε την έννοια του αθλητικού τουρισμού.
5. Αναφερθείτε στους λόγους για τους οποίους οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συμβάλλουν στην αειφορία ενός προορισμού.
6. Ομοιότητες και διαφορές της οργάνωσης ταξιδιού μαζικού τουρισμού και της οργάνωσης εναλλακτικού τουρισμού.

Βιβλιογραφία

1. Fennel, D. (2001). *Οικοτουρισμός*, εκδ. Έλλην, Αθήνα.
2. Stamboulis, Y. 2008, [*Destinations as experience stages: a systems view*](#), in Sutteeshna B.S., Bivraj B.P. and Sitikantha M. *Tourism Business: Some Reflections on Changing Paradigm*, Response Book.
3. Ασκέλη, Στέλλα (2005). *Επιχειρήστε...Αγροτουριστικά*, εκδ. Κέρκυρα.
4. Βενετσανοπούλου, Μαρία (2006). *Η κρατική συμβολή στον τουρισμό. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*, εκδ. Interbooks, Αθήνα.
5. Γκουτζιούπας, Γ. (2006). [*Αθλητικός Τουρισμός – Δεδομένα και Ζητούμενα στην ελληνική πραγματικότητα 2003-2006*](#). Προσπελάστηκε στις 4/1/2013 από: http://traveldailynews.gr/pdf/SPORT_TOURISM_PRODUCT%20OF_GREECE.pdf
6. Έξαρχος Γ. - Καραγιάννης Στ. (2004), *Αγροτουρισμός. Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου*, εκδ. Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη.
7. Κοκκώσης, Χ. – Τσάρτας, Π. – Γκρίμπα, Ελευθερία (2011). *Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού*, Κριτική, Αθήνα.
8. Κομίλης, Π. (2001). *Οικοτουρισμός. Η εναλλακτική προοπτική αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης*, εκδ. Προπομπός, Αθήνα.
9. Κραβαρίτης, Κ. – Παπαγεωργίου, Α. (2007). *Επαγγελματικός τουρισμός*, εκδ. Interbooks, Αθήνα.
10. Λαγός, Δ. *Τουριστική Οικονομία*, εκδ. Κριτική, Αθήνα.
11. Λαγός Δ. (2009), «[Ευρωπαϊκή Ένωση και χρηματοδοτικό πλαίσιο ενίσχυσης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού](#)». Συλλογικός τόμος: *Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού: Σχεδιασμός, Μάνατζμεντ & Μάρκετινγκ* (επιμ. Μ. Σωτηριάδης & Ι. Φαρσάρη). Εκδόσεις INTERBOOKS, σελ. 198-212.
12. Μοίρα, Πολυξένη (2009). *Θρησκευτικός Τουρισμός*, εκδ. Interbooks, Αθήνα.
13. Μοίρα, Πολυξένη – Παρθένης, Σπ. (2011). *Πολιτισμικός-Βιομηχανικός τουρισμός*, εκδ. Νομική/Ανοικτή Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
14. Μυλωνόπουλος, Δ. – Μοίρα, Πολυξένη (2005). *Θαλάσσιος Τουρισμός*, εκδ. Interbooks, Αθήνα.
15. Μυλωνόπουλος, Δ. – Μοίρα, Πολυξένη (2011). *Τουρισμός και Ευρωπαϊκή Ένωση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

16. Μυλωνόπουλος, Δ. (2012). *Τουριστικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
17. ΣΕΤΕ (2009). [Γαστρονομικός τουρισμός](#), μελέτη και έρευνα ΣΕΤΕ

Επιστημονικά & άρθρα – πρακτικά συνεδρίων

1. Barlas, A. - Mantis, K. and Koustelios, A. (2010). [Achieving positive Word-of-Mouth communication: The role of perceived service quality in the context of Greek ski-centers](#), World Leisure Journal, 52(4), 290-297
2. Moira, Polyxeni - Mylonopoulos D. - Papachristopoulou Maria - Parthenis Sp. (2009). “Industrial [Heritage as a parameter in consolidating the prefecture of Magnesia in Greece as a tourist destination](#)”. XIV International TICCIH Congress in Freiberg, Germany, 30th August-5th September 2009.
3. Mylonopoulos, D. – Moira, P. - Nikolaou, E. & Spakouri, A. (2009). [Pilgrimage centers of Greece and tourism development. The legal framework of protection](#), In International Conference “Tourism, Religion and Culture: Regional Development through Meaningful Tourism Experiences”, University of Salento, Lecce, Italy, 27th / 30th October 2009, In Trono, Anna (2009). Proceedings of the International Conference,” Tourism, Religion and Culture”. University of Salento/Mario Congredo Publ. pp. 523-537.
4. Spala, K. - Pyraleimidou, D. – Roussi, A. & Koutsikopoulos, C. (2009). [Comparative study of fishing tourism development in Cyclades and Amvrakikos gulf](#). Proceedings of 9th Conference of Oceanography and Fisheries, Athens, Volume II; 1001–1006. <http://symposia.ath.hcmr.gr/oldver/symposia9/Book2/1001.pdf>
5. Αβουργιάδου, Σ. - Αλεξανδρή, Κ. & Κουθούρης, Χ. (2007). [Παράγοντες που διαμορφώνουν την συμμετοχή στη χιονοδρομία Αναψυχής. Διαφορές λόγω δημογραφικών χαρακτηριστικών και συχνότητας συμμετοχής](#). Διοίκηση Αθλητισμού & Αναψυχής, 4(2), 2-21 http://www.elleda.gr/sites/default/files/jsrm-2007_2_1.pdf
6. Λαγός, Δ. (2005). [Δυνατότητες ανάπτυξης του ελληνικού Συνεδριακού Τουρισμού σε περιφερειακό επίπεδο](#). Πρακτικά συνεδρίου «1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για τον Συνεδριακό και Επαγγελματικό Τουρισμό» HAPCO CONGRESS (Hellenic Association Professional Congress Organizers). Αθήνα 14-15/01/2005 σελ. 102-108.

7. Λαγός, Δ. (2010). [Δυνατότητες Ανάπτυξης του Θρησκευτικού Τουρισμού στη Νήσο Χίο](#), ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΣΥΝΥΠΙΑΡΞΗ. Έκδοση Επιτροπής Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου με τη Χιακή Κοινωνία. Τεύχος 6/2011, σελ. 7-19.
8. Λαγός, Δ. (2010) «[Επιχειρηματικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού: Η περίπτωση της Δράμας](#)». Εισήγηση στο συνέδριο «*Τοπική Κληρονομιά και Ανάπτυξη*», που οργανώθηκε από το Επιμελητήριο Δράμας στις 10-12/12/2010. Πρακτικά σε ηλεκτρονική μορφή, σελ. 53-60 (www.кераαμ.gr).
9. Λαγός, Δ. – Διονυσοπούλου, Π. (2002). [Η εικόνα της Αθήνας ως πόλου έλξης αστικού τουρισμού](#), εισήγηση στο Συνέδριο περιοδικού ΤΟΠΟΣ «*Χώρος και Περιβάλλον: Παγκοσμιοποίηση-Διακυβέρνηση- Βιωσιμότητα*», ΤΟΠΟΣ: Αθήνα, 8-9/3/2001
10. Λαγός, Δ. & Παπάς, Ν. (2005). [Ανάπτυξη δραστηριοτήτων τουρισμού περιπέτειας στην Ελλάδα](#). Πρακτικά Εισηγήσεων επιστημονικού συνεδρίου με θέμα “5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αθλητικής Διοίκησης της Ελληνικής Εταιρείας Διοίκησης Αθλητισμού”. Πανεπιστήμιο Πατρών. Πάτρα 10-12/12/05, σελ. 222-228. Εκδόσεις ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.
11. Λαγός, Δ. & Χριστογιάννη, Π. 2006. [Η ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα](#). *Τιμητικός Τόμος «Μ. Νεγρεπόντη – Δεληγιάννη*». Εκδόσεις Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,, Θεσσαλονίκη, σελ. 465-478.
12. Λαγός, Δ. (2006). [Δυνατότητες ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού στη Ρόδο](#), πρακτικά συνεδρίου *Πολιτιστικός τουρισμός στην 3^η χιλιετία: οδός-απασχόληση-πολιτισμός*, Ρόδος: 17-18 Μαρτίου 2006, Παν. Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, σελ. 1-16.
13. Μοίρα, Π. (2006). «[Η αξιοποίηση του πολιτισμικού παράγοντα στην ανάπτυξη του θαλάσσιου αθλητικού τουρισμού](#)», εισήγηση στα πρακτικά του 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Αθλητικού Τουρισμού «BE ACTIVE IN TOYRISM», Θεσσαλονίκη, 17-18 Νοεμβρίου 2006.
14. Μοίρα, Πολυξένη (2008). «[Η αξιοποίηση των θρησκευτικών πόρων στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Τυπολογία](#)». *Τουριστικά Θέματα*, Τεύχος 5, σελ. 97-112 (ISSN 1791-0064).
15. Μοίρα, Π. (2004). [Η ανάπτυξη της περιφέρειας μέσω της ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας της υπαίθρου - Ο αγροτουρισμός](#), 2ο ΔΙΕΘΝΕΣ

- ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, «Διευρυμένη Ευρώπη και Περιφερειακές Ανισότητες», Τ.Ε.Ι. Ηπείρου / Τμήμα Λογιστικής, Πρέβεζα, 3-4/6/2004. Εισήγηση με θέμα: σελ. 260-270.
16. Μοίρα, Πολυξένη & Μυλωνόπουλος, Δ. (2012). «[Η διαχείριση των διατροφικών αναγκών των τουριστών από την τουριστική βιομηχανία. Η παράμετρος της θρησκείας](#)», *e-Journal of Science and Technology (e-JST)*, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 7, τεύχος 2, σελ. 33-47. (ISSN 17905613) http://e-jst.teiath.gr/eikosipente_teuxos.htm
 17. Μοίρα, Πολυξένη (2008). [Η παράμετρος της θρησκείας στον πολιτιστικό τουρισμό](#), *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τόμος 13 (2), σελ. 152-166. (ISSN 1106-5990)
 18. Μοίρα, Πολυξένη και Μυλωνόπουλος, Δ. (2014). [Τουρισμός υγείας και ταξίδι υγείας. Κοινωνιολογική προσέγγιση και εννοιολογική διασαφήνιση](#), *e-Journal of Science and Technology (e-JST)*, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 9, τεύχος 2, σελ. 11-28. (ISSN 17905613) http://e-jst.teiath.gr/triantapente_teuxos.htm
 19. Μυλωνόπουλος, Δ. & Μοίρα, Π. (2007). [Η πολιτισμική παράμετρος στο θεσμικό πλαίσιο των καταδύσεων αναψυχής](#), εισήγηση στο 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αναψυχής – Ελεύθερου χρόνου & Αθλητικού Τουρισμού, 13-14 Οκτωβρίου, Πάρκο Ματσόπουλου, Δήμου Τρικκαίων, πρακτικά συνεδρίου, σελ. 87-89.
 20. Μυλωνόπουλος, Δ. & Μοίρα, Πολυξένη (2014). Σπηλαιοτουρισμός. Η αναγκαιότητα θέσπισης σαφούς θεσμικού πλαισίου, *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τεύχος 2, 2014, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 201-210, στο <http://www.nbonline.gr/journals/5/volumes/291/issues/1280/lemmas/4879174>
 21. Παπαγεωργίου, Α., Γεωργόπουλος, Ν. (2006). [Η Ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού στην Ελληνική Περιφέρεια: Η Περίπτωση του Νομού Μεσσηνίας](#), *Τουριστική επιστημονική επιθεώρηση*, 3, 2-18. <http://traveldailynews.gr/pdf/Epith3/AthinaPapageorgiou.pdf>
 22. Παρδάλη Α., Κούνουπας Β. Λαΐνος Ι., (2012). [Συγκρότηση Ανταγωνιστικών Επιχειρηματικών Συστάδων στο Θαλάσσιο Τουρισμό \(yachting\) με στόχο τη Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη](#). *THALATTA 2012, Βιώσιμη θαλάσσια οικονομία στις νησιωτικές περιοχές*. http://www.pcci.gr/everimages/E16_F2623.Yachtingclusters.pdf
 23. Τομάρας, Π. – Λαγός, Δ. (2005). [Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας τοπικής ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ελλάδας](#), *Τόπος*, τ. 24-25, σ. 5-16.